

Essays

Moving Spaces – going places

Moving Spaces – going places

Om at iscenesætte det offentlige rum og koreograferne uden kroppe

Af Barbara Simonsen, Isabelle Reynaud og Kasper Daugaard

Nærværende essay består af to dele. Den første del introducerer til Laboratoriets eksperimenterækken Moving Spaces – going places, skrevet af Barbara Simonsen. Den anden del består af præsentationen af delprojektet Når stedet får en anden lyd #1, skrevet af Isabelle Reynaud og Kasper Daugaard.

Ekspirer i Laboratoriet

I 2011 startede Laboratoriet ved Bora Bora en eksperimenterække, som fik navnet *Moving Spaces – going places* (til 2013). En serie af uformelle og legende undersøgelser inden for site-specific feltet, som på en og samme tid er en udforskning for de medvirkende kunstnere og en række af "gaver" til borgerne i Aarhus.

En gruppe århusianske scenekunstnere – Tina Andersen (performer), Mette Aakjær (Wunderland), Kasper Daugaard (Club Fisk) samt Isabelle Reynaud og undertegnede fra Laboratoriet – stillede sig selv en udfordring: Hvordan kan man "give" et byrum til dem, der allerede ejer det, nemlig de folk, der er til stede i det og måske færdes der hver dag? Hvordan kan (scene)kunsten påvirke et byrum og dets mennesker, uden at de føler sig invaderede, intimiderede eller udstillede? Hvordan kan man opnå det modsatte, at et rum og dets mennesker bringes tættere på hinanden, at rummet åbner sig, bliver større, mindre, smukkere, mærkeligere, mere fantastisk, eller bare mere synligt, mærkbart, fascinerende, nyt? At den enkeltes tilstedeværelse i rummet pludselig bliver nærværende, overraskende? At horisonten pludselig har flyttet sig?

Ekspirerækken, som afsluttes i

foråret 2013, har resulteret i en række vidt forskellige små og store hændelser/ scenarier/ installationer i vidt forskellige byrum. De fleste er karakteriseret ved at være uanmeldte og overraskende, som f.eks. sang og kalden fra en kloakrist på Lille Torv en tilfældig eftermiddag i maj¹. Eller en invitation til forbigående på gågaden til en en-til-en oplevelsestur på et hemmeligt yndlingssted.² Eller en længerevarende lydinstallation, hvor pladsen foran Jobcenter Århus blev forvandlet til jungle for en dag.³

Princippet for eksperimenterne – at bevæge rummene uden at invadere og erobre dem – resulterede i en række koncepter, der f.eks. fokuserer på rummets bevægelsesmønstre/ tempo/ dynamik eller på fysiske detaljer i rummet, som kan fremhæves, forandres, gives en historie eller på rummet selv og dets personer som en helhed, et nyt nærvær, nye sansninger, ny opmærksomhed. Scenekunsten i koncepterne tenderer mod at blive reduceret; performere og scenebilleder forsvinder eller forrykkes og bliver til lyd, til stemmer, til skyggebilleder eller tilsyneladende tilfældige 'statister' i gadebilledet. På den måde tilhører rummet stadig dem, der befolker det, for der er ingen synlig invasion udefra, ingen optrædende. Men rummet har skiftet karakter på blot ét eller ganske få parametre, og dermed er det pludselig et andet rum, man betræder – det har forvandlet sig, og ens færden har

1) Tina Andersen i samarbejde med Stine Lundgaard og Marianne Jørgensen.

2) Mette Aakjær i samarbejde med Joy Anna Hall og Tiia Kotkas.

3) Isabelle Reynaud og Kasper Daugaard.

forvandlet sig. I forandringen bliver rummet synligt på en måde, det ikke var før, og ens egen vej igennem det bliver forandret.

Kunstnerisk udviklingsvirksomhed har mange konkrete udformninger. I Laboratoriet forsøger vi at arbejde med kunstnerisk praksis for at kvalificere og udvikle den og dele erfaringerne med andre. Med *Moving Spaces – going places* har vi ønsket at blive klogere på at arbejde site-specific, på forholdet mellem offentlige rum, deres 'indbyggere' og virkningen af kunstneriske interventioner, og som sædvanlig har det enkelte eksperiment affødt en mængde af ideer, refleksioner og uventede sidespor og pointer. Det særlige har været, at eksperimenterne for en gangs skyld har fundet sted direkte over for publikum med tilhørende kontant afregning og overraskelser. Efter afslutningen af eksperimenterækken fortsætter gruppen af scenekunstnere med udviklingen af et fleksibelt koncept for forvandling af byrum.

Når stedet får en anden lyd #1

Inde for rammen *Moving Spaces – going places* og ud fra fælles interesser og et ønske om at samarbejde, slog instruktøren Isabelle Reynaud og koreografen Kasper Daugaard sig sammen om at udvikle det projekt, som denne artikel omhandler. Ret hurtigt blev det klart, at ingen af os var interesserede i selv at medvirke i værket. Faktisk ville vi gerne helt undvære medvirkende performerer i vores iscenesættelse af byrummet. Vi var i stedet tiltrukket af idéen om at anvende eksisterende genstande og objekter i arbejdet, fremfor alt i form af lyd. Readymades, om man vil.

En mængde overvejelser gjorde sig straks gældende: Hvis nogen skal have glæde af værket, må nogen opleve det. Altså måtte valget af sted bero på, at en hel del mennesker har deres gang der. Værket skulle ikke være invaderende, men inviterende og stille sig til rådighed for den med lyst og overskud. Det overskud har man ikke nødvendigvis,

når man bevæger sig i det offentlige rum, og der skulle slet og ret være mulighed for den forbipasserende for at sige ja eller nej til værket.

Værket skulle altså være noget man opsøger, fordi man har lyst, men også kan fravælge at forholde sig til. Desuden skulle det lade forbipasserende opleve stedet i et andet perspektiv. Ultimativt skulle det aftvinge det vante (rum) noget nyt gennem ændringen af beskuerens optik.

Vi afsøgte vores hjerner og byrummet efter egnede steder; steder der i mange tilfælde egentlig var ret hyggelige eller harmoniske eller slet og ret helt uproblematisk. Denne konstatering medførte ret hurtigt det modsatte udgangspunkt, nemlig at se på mindre 'lykkelige', grimme, kedelige, triste eller belastede byrum, og tilføre dem et eller flere positive elementer.

I kombinationen belastet rum og lyd faldt vores valg på Værkmestergade i Aarhus C. Gaden ligger lidt afsondret bag Banegården og Bruuns Galleri og løber midt mellem Jobcentret og Beskæftigelsesforvaltningen, og har et særdeles futuristisk look. 'Sim City' in real life.

Stedets lyd eller 'klang' udvikledes fra en analyse af selve stedet: Hvordan fremstår stedet akustisk, visuelt og arkitektonisk? Hvilke materialer og genstande dominerer stedet? Hvilken rolle spiller stedet i det sociale liv, hvordan bevæger menneskene sig på dette sted og hvilke betydninger tillægger vi stederne? Hvordan opfattes stedet, og hvilke møder er mulige på dette sted? Hvilken hukommelse bærer stedet på, og hvilke historier forbindes med stedet? Hvilke socio-politiske referencer har stedet, og hvilke samfundsmæssige forhold til naturen præger det? Hvilke konflikter findes på dette sted, skjult eller åbenlyst? Med andre ord, gennem kortlægning af stedets psycho-geografi finder vi lyden, der griber ind i og forandrer stedet og komprimerer det æstetisk. Som skaber ny

indbyrdes forbundenhed med virkeligheden. Vi ville gerne give stedet det, det manglede, i dette tilfælde den *lyd* det manglede, og efter et dialektisk princip give dette kontrollerede, overvågende, regulerede og proportionale sted det stikmodsatte: lyden af det vilde, ukontrollerede, uproportionale, 'natur pur', der symboliserer sol, lethed, frihed og ren natur. Med et glimt i øjet.

I midten af gaden, mellem Jobcenter og Forvaltning, løber to rækker af unge, grønne træer. I dette 'betændte' grønne område valgte vi at opsætte otte mini-højtalere i træerne og afspille fra dem lyden af jungle eller regnskov. For mange dagpengemodtagere og brugere af dette system *er* dette område en jungle, og det at færdes her til tider både vanskeligt og ydmygende. Det kan vitterligt være ufremkommeligt terræn både for krop og sjæl. At omdanne stedets grønt til en jungle var (og er) således både et billede, en kommentar og vores bud på et kunstnerisk greb, der kunne ændre rummet. Vi håbede, at f.eks. det perspektiverende og humoristiske i denne metafor kunne løse op for den svære gang op ad trappen til Jobcentret. Vores primære forbehold var, om de ansatte i bygningerne ville føle sig angrebet. Det overvejede vi længe, men besluttede at sætte vores lid til vore egne positive intentioner og de ansattes forståelse for, at om noget er projektet et billede på systemets vildnis af regler og påbud og ikke en kritik af de velmenende mennesker, der er sat til at administrere og fortolke det. Således håbefulde gav vi os i kast med at redde regnskoven, plante et træ for en bedre verden, eller slet og ret at bygge en jungle i en forsigtig række træer midt i Aarhus.

Kl. 5 morgen mødte vi op med kabler, stiger, ledninger, højtalere, værkstøjskasse m.m. og installerede lyden – trods heftig regn færdige til tiden – og kl. 09.00 genlød Værkmestergade af regnskov, herunder kraftig underskov, cikader, oksefrøer og mere lejlighedsvis solister som løve, gorilla og

bavian. Eller rettere, de to rækker af nye træer var nu gammel urskov, komplet med dyreliv og oprindelig vildskab. Nogle af de ansatte tog med det samme lydene til sig og refererede til det hjørne af cykelparkeringen, hvor de røg i ly for regnen, som Abegrotten.

Dette peger på en række fænomener. Som flere af de ansatte i Værkmestergården påpegede overfor os, så virkede det så 'naturligt' med dette tydeligt tilførte soundscape. Eller rettere – som de helt præcist udtrykte sig: "Det var som om, det var det, der manglede". Og denne oplevelse var netop betegnende for, hvad der skete ved at forstærke det eksisterende natur-element i byrummet, idet oplevelsen af at tilføre et sted lyden af sig selv, virkede som en 'naturlig' tilføjelse. Opleveren blev altså nænsomt løftet ud af sin forventning til rummet, men paradoksalt nok ved at noget lød ... utroligt meget som sig selv.

At tilføre en allé af træer lyden af regnskov forekom troværdigt, ja nærmest virkeligt. Ved altså kunstigt at tilføre et soundtrack, opleves stedet mere virkeligt end det før var. Og det til trods for, at den tilførte lyd i enhver henseende adskiller sig i geografi, i størrelse, i flora og fauna, i lyd og det faktum, at denne allé af små træer på ingen måder er en skov.

Hvad skyldes dette, at vi kollektivt sammenkobler denne monstrøse lydside med en række spæde træer, og godtager det som natur? Eller måske rettere, at vi reducerer dette sammensatte fænomen til blot et enkelt label, nemlig Natur? Det udtrykker et mærkværdigt dobbeltforhold til fænomenet natur, hvis vi higer efter supplerende lyd og tegn, som vi samtidig reducerer til at matche, hvad vi ser. Muligvis for at kunne kategorisere. Muligvis for at tilfredsstille vores forventning. Afspejler dette fænomen i videre forstand en medieskabt tilvænning, at alting har en hørbar lyd? For det har alting jo ikke. Eller det har måske en u-ønskværdig lyd eller en lyd, der ikke er optimal til formålet. Et kendt eksempel fra industrien er den designede og

tilrettelagte lyd af smækken af en bildør. Fra filmen eftersynkroniseringsen. Gennemsyrrer den virtuelle verden – det vil sige interaktive spil, film og tv – vores hverdag og 'naturlige' miljø? I denne fiktive verden er vi vant til, at en lyddesigner lægger et soundtrack under alt; rum, ting og følelser. Er det tænkeligt, at vi oplever denne film- og spilverden med dens obligatoriske, overdramatiserende soundtracks som 'mere realistisk', 'mere sand' end den virkelige verden? Og savner dem, når de ikke er der? Forventer vi derfor at få dem også 'off-screen', og finder det helt naturligt, når det sker?

Jærgården ligner faktisk Sim City, et spil, en virtuel, kunstigt skabt verden. Er det soundtracket 'beboerne' og 'kunderne' i Jærgården savner? Vil det sige, at de oplever vores junglelyd som det manglende soundtrack, der gør at stedet bliver 'helt' og derved 'mere naturligt' og reelt?

Det er i så fald en af civilisationens bivirkninger, der har bredt sig til naturen. For måske er der tale om en almindelig glæde ved en natur, som man til tider må skrue op for at kunne høre og se. Som vækker og henrykker i et goldt rum. Som giver mening i og til det, og et glimt af humor til et sted, hvor det mangler.

Oplevelsens karakter som blidt opmærksomheds- og bevidsthedsgørende opfylder en stor del af værketets og vore egne succesriterier. En anden del er det fænomen, at opleveren ikke afviser værket som ren iscenesættelse, når han/hun opdager højtalerne og indser tricket, men tværtimod bevidst vender tilbage til illusionen og opretholder denne fremfor at anskue værket som en konstruktion, der mister sin værdi og magi i det øjeblik, den gennemskues.

Nogle medarbejdere går ud for at holde deres rygepause under træerne, andre kommenterer, hvor hyggeligt det er. Nogle 'kunder', som brugerne kaldes, standser op og ler, inden de fortsætter ind til møde. Flere ansatte kommenterer, at "vi vil komme til

at savne det allerede ved tanken om, at det hele skal pilles ned igen", når dagen er omme, og andre synes projektet er "for kort" og foreslår "at projektet gøres til en permanent installation." En medarbejder kan godt se, at junglen også er et billede på, hvad de selv på grund af dagpengeregler og kunderne oplever i dagpengesystemet: "den rene jungle", "man ved ikke, hvordan man skal finde vej", komme over forhindringerne, "det rene kaos", "ingen kan finde ud af det." I stedet for at blive stødt, synes han, det er en hensigtsmæssig skærpelse at pege på, hvad der foregår. Han er ked af "ikke at kunne tilbyde den mest formålstjenstlige støtte til de arbejdssøgende." Den type eksempler er der flere af i løbet af dagen, og ikke mindst af den grund kommer vi også meget berigede og klogere ud af dagens eksperiment.

For hvorfor som scenekunstner overhovedet beskæftige sig med rummet udenfor teatret? Og hvad kan man som scenekunstner tilføre det offentlige rum og mennesket i det? Og når man flytter iscenesættelsen ud af teatret, bliver byrummet da til scenen, og alle de, som befinder og bevæger sig i det, til medvirkende?

Som kunstner udsætter man sig hurtigt for samfundets magtspil mellem økonomiske, sociale og politiske interesser og kommer hurtigt til ømme punkter, hvis kunsten ikke blot skal tjene til forskønnelse, by-ornamentik om man vil. Men mens der i kunstens rum langt overvejende kommer kunstinteresserede, har det offentlige rum det mest forskelligartede og bredest sammensatte publikum, fra arbejdsløse til børsmægler. Derfor er reaktionerne meget forskellige hos det publikum, der bliver irriteret, forstyrret eller stimuleret i deres hverdag. I dette tilfælde er de dog temmelig enslydende. Faktisk oplever afsenderne det samme som modtagerne, hvilket indikerer for os, at eksperimentet har været opstillet korrekt, analysen af stedet fyldestgørende og valget af medie, i dette tilfælde lyd, helt præcist jungle-lyd, det rette middel til at opnå

den ønskede forandring. Det skaber grobund for videre kunstnerisk forskning, simpelthen ved at opstille samme eksperiment og anvende samme procedure: at finde nye betændte rum, analysere og kortlægge dem og på denne baggrund udlede de rette kunstneriske udtryk som rummet behøver for at bevæge dem og menneskene i dem.

For der er sikkert flere steder, der kunne trænge til det. Et opløftende soundtrack, en lugt, indpakning, performere, udstilling etc. Tanken er nu at fortsætte og udvide konceptet og undersøge, om samme procedure vil kunne appliceres andre steder i samme by, andre steder i andre byer, og måske endog andre byer i andre lande. Både som forskningsprojekt, men også for til stadighed at forskyde og ændre publikums vante perspektiv på byen og dermed på sig selv.

Laboratoriet er en scenekunstnerisk forskningsenhed, tilknyttet Bora Bora i Aarhus og beskæftiger sig med 'grundforskning' inden for teater og scenekunst. Det vil sige eksperimenter og undersøgelser, f.eks. vedrørende nye former, metoder eller samarbejder. Formålet er at medvirke til et løft i udviklingen og den stadige fornyelse af moderne scenekunst.

<http://www.laboratoriet.org/experiments/series/moving-spaces-going-places>

Barbare Simonsen

Cand. mag i dramaturgi, instruktør og kunstnerisk leder af Laboratoriet.

Isabelle Reynaud

Sceneinstruktør, filminstruktør og projektleder ved Laboratoriet.

Kasper Daugaard

Koreograf, danser og performer.
